

Ewa Miśkowiec

Kształtowanie umiejętności kontaktów społecznych dziecka w rodzinie i przedszkolu

Developing skills
of child's social contacts
in the nursery school and in the family

Wstęp

Rozwój społeczny wynikający z samej natury społecznej człowieka, która warunkuje jego przynależność do grupy środowiskowej lub grupy społecznej dokonuje się przede wszystkim w życiu rodzinnym, a później modyfikuje się i rozwija w kolejnych grupach społecznych, w które wchodzi człowiek. Wraz z wiekiem zwiększają się też potrzeby dziecka w odniesieniu do kontaktów społecznych. O ile w początkowych etapach życia możliwości nawiązywania takich kontaktów obejmują dom rodzinny, to w późniejszym czasie możliwości te rozszerzają się na najbliższe sąsiedztwo. W przedszkolu zakres i jakość tych kontaktów jeszcze bardziej się zwiększa. Z tego powodu oraz „z uwagi na wielość krytycznych momentów rozwojowych, wypełniających dzieciństwo przedszkolne, nauka w tym pedagogika przedszkolna, postuluje poddanie dzieci instytucjonalnym formom wychowania”¹.

W okresie średniego dzieciństwa rozwój społeczny dziecka oparty jest na różnorodnych kontaktach społecznych, jakie nawiązuje ono w domu i przedszkolu. Oczywisty jest fakt, że największa odpowiedzialność za wychowanie dzieci przypada rodzicom, takie też prawo gwarantuje im

¹ D. Waloszek, *Wychowanie przedszkolne*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, Warszawa 2007, t. 7, s. 434.

Z teorii

ustawodawstwo polskie², a wychowanie przedszkolne pełni funkcję wspomagającą rodzinę w działaniach wychowawczych. W relacjach z bliskimi osobami dziecko uczy się przeżywać samego siebie, poznaje podstawowe wartości oraz doznaje poczucia bezpieczeństwa, które stanowi podstawę relacji interpersonalnych w późniejszym życiu. W okresie tym wzrasta jednak u dziecka naturalna potrzeba przebywania z rówieśnikami. Dlatego też jest to najlepszy moment na wejście dziecka w krąg zjawisk społecznych, a w szczególności koleżeńskich oraz stopniowe poznanie możliwości funkcjonowania w niej, a także oswojenie ze światem nieznanym mu osób. Jak wskazuje D. Waloszek, „wychowanie instytucjonalne człowieka w okresie przedszkolnym uzupełnia przestrzeń prywatną dziecka – rodzina nadal jest jego najważniejszym punktem odniesienia, a dla nauczyciela/wychowawcy punktem wyjścia do wszelkich oddziaływań wychowawczych (...) umożliwia [mu] wejście w nową przestrzeń doświadczania społecznych mechanizmów życia w grupie”³.

Rola rodziny w kształtowaniu kontaktów społecznych dziecka

Rodzina jest pierwszą grupą społeczną, w której człowiek się rozwija. W niej się socjalizuje i dzięki niej staje się zdolny do uczestnictwa w życiu społecznym. To tu nabywa się pierwsze zachowania społeczne poprzez naturalną tendencję do naśladownictwa i identyfikacji, która pozwala na uczenie się poprzez obserwację i spontaniczne naśladowanie zachowań członków rodziny. W toku codziennych czynności rodzinnych istnieje wiele naturalnych sytuacji społecznych stanowiących podłoże do różnorodnych kontaktów i interakcji dziecka z otoczeniem. Kontakty nawiązywane w obrębie rodziny to przede wszystkim kontakty z rodzicami i rodzeństwem, następnie zaś z innymi członkami rodziny i domownikami oraz bardziej sporadycznie ze znajomymi rodziny. Każdy z członków rodziny pełni dla dziecka specyficzne role społeczne. Po raz pierwszy dziecko spotyka się z pełnieniem takich ról, jak: rola rodzica, brata, siostry itp. Doświadczenia te mają duże znaczenie dla rozwoju społeczno-moralnego dziecka, zwłaszcza iż kontakty są częste i bezpośrednie oraz mają miejsce w naturalnych sytuacjach życia codziennego⁴. Rodzina stwarza odpowied-

² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej określa jednoznacznie, że „Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami”, a państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej powinno uwzględnić dobro rodziny, zob. Art. 48 i 71 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997, Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

³ D. Waloszek, *Wychowanie przedszkolne*, dz. cyt., s. 436.

⁴ Por. D. Kowalczyk, *Rola rodziny w procesie kształtowania wzorów osobowych dziecka*, „Kultura i Edukacja” (1996)2, s. 73-74; W. Jacher, *Czym jest socjalizacja w rodzinie*, „Problemy Rodziny”, XL(2000)1, s. 37; M. Szychowska, *Środowisko rodzinne a szanse rozwoju społeczno-edukacyjne-go dziecka*, „Wychowanie na co Dzień” (2001)10-11, s. 14.

nie warunki, w których dziecko może podejmować własną aktywność, co pozwala mu na zdobywanie odpowiednich kompetencji społecznych. „Dziecko jest włączane w sieć relacji społecznych, dzięki którym uczy się wzorów zachowań w różnych sytuacjach, komunikowania się, poznawania dóbr kulturowych, poszerzania świata materialnego i społecznego”⁵.

Najistotniejsze dla nabywania umiejętności kontaktów społecznych są wzajemne interakcje pomiędzy dzieckiem a rodzicami. Uzależnione są one od wielu czynników, takich jak postawy rodzicielskie, normy wychowawcze, ale też atmosfera domu rodzinnego. Rodzice są osobami, z którymi dziecko identyfikuje się bardzo silnie ze względu na więzi emocjonalne. Od nich będzie nabywało umiejętności reagowania, nawyki i postawy oraz dzięki nim będzie zyskiwać pierwsze doświadczenia społeczne. Otoczenie dziecka nadmierną troską rodziców lub też wychowanie go w zbytnej tolerancji może spowodować błędne lub negatywne postawy w relacji z otoczeniem. Dzieci te mogą być infantylne i nie będą potrafiły nawiązać pozytywnych kontaktów z rówieśnikami lub też będą egocentryczne, a nawet egoistyczne, co może wpływać na odrzucenie ich przez grupę⁶.

Bardzo ważne dla rozwoju uspołecznienia dziecka są jego kontakty z rodzeństwem. W sytuacji, gdy przychodzi kolejne dziecko, pojawia się dodatkowa rola społeczna siostry czy brata, którą będzie pełnił młody człowiek. W wieku przedszkolnym kontakty z rodzeństwem są jeszcze zmienne i zależą najczęściej od chwilowego nastroju dziecka. Rodzice muszą pamiętać, iż w wieku przedszkolnym dziecko inaczej odnosić się będzie do starszego, a inaczej do młodszego rodzeństwa, ale też o tym, iż w obu wypadkach kontakty te mogą być zarówno pozytywne, jak i negatywne, choć z wiekiem zwiększa się ilość tych pierwszych. Ze względu na nasilenie negatywnych emocji w wieku 4-6 lat często mogą też występować konflikty. Do tego słaba zdolność panowania nad sobą i nieumiejętność liczenia się z innymi sprawia, iż kontakty z rodzeństwem często bywają burzliwe i pełne sprzeczek. W budowaniu właściwych relacji pomiędzy rodzeństwem nie można pozostawić dzieci całkowicie samych. Co prawda, rodzic czy opiekun nie zawsze musi reagować na powstałe kłótnie i zatargi (tak, aby rodzeństwo podjęło próbę własnych rozwiązań) jednak to do nich będzie należało nauczenie dziecka współpracy i współdziałania, tak aby stosunki pomiędzy rodzeństwem charakteryzowały się równorzędnością i partnerstwem⁷.

⁵ B. Surma, *Główne cechy rozwojowe dzieci w wieku przedszkolnym*, [w:] J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Kraków 2011, s. 151.

⁶ *Bóg w przedszkolu i szkole. Zarys katechezy przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, red. Z. Marek, Kraków 2002, s. 87.

⁷ Por. M. Przetacznikowa, *Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży*, Warszawa 1973, s. 186-187.

Z teorii

W kształtowaniu umiejętności kontaktów społecznych w rodzinie istotną rolę odgrywają kontakty z innymi domownikami czy też znajomymi rodziny. Dla małego dziecka będzie to stanowiło możliwość obserwacji i nawiązywania szerszych relacji z ludźmi różnego wieku, płci, stanu, zawodu itp.

Wydaje się tu istotne wskazać fakt wynikający z powyższych rozważań, iż najlepszym środowiskiem dla kształtowania umiejętności kontaktów społecznych jest rodzina wielodzietna i wielopokoleniowa. Dzieje się tak ze względu na wielość i różnorodność kontaktów i interakcji pomiędzy członkami rodziny.

Przedszkole i rozwój społeczny dziecka

Rola przedszkola we wspomaganie rozwoju społecznego jest nieoceniona. To tu dziecko ma możliwość pełnienia różnych ról społecznych, zawierania nowych znajomości i przyjaźni. W wieku przedszkolnym autorytet rodziców jest nadal bardzo silny (dopiero okres między 9 a 10 rokiem życia jest okresem przełomowym, w którym wzrasta potrzeba przebywania z rówieśnikami, a ich rola zaczyna dominować nad rolą dorosłych), to jednak wzrasta u dziecka potrzeba przebywania z rówieśnikami. Przedszkole uczy dziecko empatii na potrzeby drugiego człowieka, pomaga też przejść przez trudny okres dziecięcego egocentryzmu. Stopniowo wprowadza dziecko do przestrzegania zasad współżycia w grupie, uczy, jak zachowywać się w zróżnicowanych sytuacjach, ale przede wszystkim stwarza dziecku możliwość zabawy z rówieśnikami. To właśnie dla dobrej zabawy z nimi dziecko zgodzi się zachowywać w sposób, który będzie przez nich akceptowany⁸.

Rozpoczynając edukację przedszkolną, dziecko wchodzi w okres, w którym potrafi już bawić się razem w grupie, rozmawia z dziećmi w czasie zabawy oraz wybiera spośród obecnych te, z którymi woli się bawić. Do najbardziej typowych zachowań w tym wieku należą: wzajemna obserwacja, rozmowa oraz słowne wyrażanie propozycji. Rozwój mowy umożliwia dziecku łatwiejsze nawiązywanie kontaktów. Poza tym wszelkiego rodzaju interakcje z rówieśnikami wymagają od dziecka rezygnacji z egocentrycznego podejścia do otoczenia oraz przyjęcie takiego sposobu zachowania, który będzie akceptowany przez inne dzieci. Oznacza to podporządkowanie własnych interesów woli grupy⁹.

W przedszkolu, w większej grupie dzieci w obecności nauczyciela, który czuwa nad przestrzeganiem określonych norm i zachowań, zachę-

ca do współdziałania i zgodnej zabawy, dzieci nawiązują wiele pozytywnych kontaktów społecznych. Są to interakcje społeczne prowadzące do zgodnego współżycia i współdziałania, a przejawiają się np. we wzajemnym pomaganiu sobie w szatni, przy różnorodnych czynnościach porządkowych czy innych zajęciach i zabawach. Przejawem tych kontaktów jest nawiązanie przez dzieci stosunków koleżeńskich i przyjacielskich. Dzieci tworzą już pierwsze pary przyjacielskie lub kilkusobowe grupki, potrafią same zorganizować zabawę, przekazują sobie uwagi na temat czynności zabawowych, choć nie ma jeszcze w zabawie podziału na role, a dzieci nie podporządkują swoich działań interesom grupy. Udział w zabawie z rówieśnikami ważny jest między innymi dlatego, iż w jej toku dziecko uczy się dostosowywać do określonych norm i reguł postępowania, przenosząc je później na inne sytuacje społeczne. Wśród kolegów może lepiej wypróbować swoje wyobrażenia o tym, jak należy zachować się, wypełniając jakąś społeczną funkcję.

W wieku przedszkolnym dobrą szkołą społecznego uczenia się ról jest zabawa. W jej toku dzieci przyswajają sobie normy społeczne, które następnie wprowadzają we własne postępowanie. Zabawa pełni dużą rolę w praktycznym uczeniu się ról społecznych, a także w zdobywaniu umiejętności zachowania się w relacjach z rówieśnikami. Można mówić zatem o społecznej (socjalizującej) funkcji zabawy. Po pierwsze, zabawa w role pozwala odkrywać reguły związane z daną rolą, pozwala w nią wejść, poznać jej istotę. Po drugie, mimo iż z pozoru dziecko nie działa zgodnie z narzuconymi regułami, to tak naprawdę samo je ustanawia, a w dodatku podporządkowuje im swoje działanie. Zabawa pozwala zrozumieć dziecku społeczne role dorosłych, gdyż odgrywa ono poprzez nią różne role społeczne, np. rodzinne, zawodowe. Ponadto, odgrywając role społeczne, „dziecko nie tylko poznaje społeczne ramy danej roli, ale także eksploruje własną tożsamość płciową”¹⁰.

Zabawa uczy dzieci również roli bycia kolegą, koleżanką. Stanowi okazję do nawiązywania, a potem rozwoju kontaktów społecznych z rówieśnikami. Rówieśnicy wchodzi podczas zabawy w interakcje równoważne, tzn. czują się odpowiedzialni za wspólne działania, ustalenie zasad zabawy, co nie jest możliwe podczas zabawy dziecka z osobą dorosłą, bowiem wówczas rolę inicjatora i pomysłodawcy przejmuje zwykle osoba dorosła. Wraz z wiekiem u dzieci następuje ewolucja zabawy od samotnej do zabawy zespołowej. Początkowo młodsze dzieci bawią się same, nie przejawiając jeszcze aktywności społecznej, pozostają

¹⁰ M. Kielar-Turska, *Średnie dzieciństwo. Wiek przedszkolny*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, red. B. Harwas-Napieręta, J. Trempała, Warszawa 2007, s. 114.

Z teorii

w roli obserwatora lub też naśladową zachowania rówieśnika w zabawie równoległej. Dzieje się tak dlatego, że dzieci w tym wieku odznaczają się dużym stopniem egocentryzmu i subiektywizmu, a w kontaktach z innymi uwzględniają jedynie własny punkt widzenia i własną korzyść. Pod koniec okresu przedszkolnego dzieci zdolne są już do zabaw zespołowych, dla których charakterystyczne jest wspólne ustalenie planu działania. Istotnym faktem jest również to, że podczas zabaw zawiązują się między dziećmi przyjaźnie. Dla dziecka przyjaciel to ten, z którym można się wspólnie bawić, dzielić zabawkami, porozmawiać; i w ogóle jest to osoba, w której towarzystwie można przebywać. Należy pamiętać jednak o tym, iż pierwsze przyjaźnie mają miejsce już w 5 roku życia i są jeszcze bardzo nietrwałe. Najczęściej kryterium w wyborze przyjaciela stanowią jego cechy zewnętrzne, a dopiero z wiekiem ustępuje to miejsca takim wartościom, jak pomoc dobroć itd.¹¹

Kształtując u dziecka umiejętności związane z kontaktami społecznymi, należy wskazać rodzaje zabaw, które będą mu w tym pomagać. Do pierwszych należą zabawy ruchowe zawierające różne elementy ruchów, zwłaszcza lokomocyjnych, takich jak bieganie, skakanie itp. Ruch jest „środkiem pozwalającym na pozbycie się wewnętrznego napięcia, stanu niepokoju i zahamowań. Jest środkiem nawiązywania kontaktu z otoczeniem fizycznym, którego dobre poznanie daje poczucie bezpieczeństwa”¹². Poczucie bezpieczeństwa pozwala natomiast na poznawanie siebie, zdobywanie wiary we własne siły i możliwości. Wiele zabaw ruchowych ma charakter zespołowy i wymaga od jej uczestników zaakceptowania pewnych obowiązujących reguł i współdziałania z innymi. Ponadto w trakcie wspólnych zabaw dzieci uczą się opanowywać gwałtowne afekty, jak np. złość, a także negocjować, dochodzić do wspólnych rozwiązań i wychodzić poza własny egocentryzm¹³. Z tych względów zabawy ruchowe przyczyniają się nie tylko do doskonalenia sprawności ruchowych, lecz także do rozwoju społecznego.

Drugi rodzaj zabaw stanowią zabawy tematyczne. Ten rodzaj zabaw jest najbardziej typowy dla dzieci w wieku przedszkolnym. Przedszkolaki bawią się w coś lub kogoś, np. w lekarza, w sklep. Odgrywając role różnych osób, dzieci poznają odczucia innych ludzi i jednocześnie uczą się te uczucia wyrażać. Zabawy te sprzyjają też pozbyciu się przez dzieci nadmiaru napięć nerwowych. Wielokrotne odtwarzanie w zabawie tych sytuacji, które były źródłem negatywnych napięć czy konfliktów

¹¹ Por. tamże, s. 114-115.

¹² M. Kowalik-Olubińska, *Zabawa jako środek wspomaganie emocjonalno-społecznego rozwoju dzieci w przedszkolu*, „Wychowanie na co Dzień” (2003)12, s. 15.

¹³ Tamże, s. 14.

powoduje, że dzieci nabierają do nich dystansu, mogą je oswoić lub całkowicie się od nich uwolnić¹⁴.

W wychowaniu społeczno-moralnym obok zabawy duże znaczenie ma też stosowanie gier. Związek zabawy i gry można określić jako regułę, iż każda gra jest odmianą zabawy, natomiast nie każda zabawa jest grą. Różnica między zabawą i grą jest taka, że w grach obowiązują zawsze określone zasady, czego nie ma w zabawach. Dziecko, przystępujące do gry, musi nauczyć się obowiązujących w niej reguł, a potem konsekwentnie ich przestrzegać. Nieprzestrzeganie reguł gry ma przykre dla dziecka konsekwencje. Swoistą cechą gier jest, jak pisze S. Kowalik, że „w tym epizodzie społecznym dochodzi do utworzenia miniaturowej organizacji życia zbiorowego. Tu i tam obowiązują określone normy współdziałania społecznego. Tu i tam stosowane są sankcje za nieprzestrzeganie tych norm. Tak więc gra jest pewnego rodzaju treningiem, przygotowującym dziecko do funkcjonowania w organizacji”¹⁵.

Współpraca przedszkola z rodziną dziecka

Przedszkole jest instytucją oferującą pomoc rodzicom w zapewnieniu fachowej opieki wychowawczej ich dzieciom. Do podstawowych funkcji i zadań przedszkola należy doradztwo i wspieranie działań wychowawczych rodziny. Pomoc ta przejawia się w pomaganiu rodzicom w rozpoznawaniu możliwości rozwojowych ich dzieci i ewentualnym podjęciu interwencji specjalistycznej, w informowaniu na bieżąco o postępach dziecka oraz uzgadnianiu kierunków realizowanych w przedszkolu zadań¹⁶. Współpraca pomiędzy rodziną a przedszkolem musi mieć miejsce również w zakresie nabywania przez dziecko umiejętności kontaktów społecznych, gdyż oba te środowiska bardzo silnie oddziałują na rozwój jednostki w tym okresie.

Oczekiwania rodziców względem funkcjonowania przedszkola oraz efektów wychowawczych mają wpływ na jakość współpracy między przedszkolem a środowiskiem rodzinnym. Takie oczekiwanie wyraża się między innymi w twierdzeniu rodziców, iż do najważniejszych zadań przedszkola należy uczenie podstawowych zasad współżycia oraz wspieranie dziecka w rozwoju jego indywidualnych umiejętności. Podstawą wspólnych działań rodziny i przedszkola odnośnie do wychowania społecznego musi być wzajemna kompleksowa informacja o przebiegu rozwoju dziecka w tym zakresie. Wymiana informacji powinna dotyczyć zauważonych

¹⁴ Por. A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Warszawa 2011, s. 47-49.

¹⁵ S. Kowalik, *Rozwój społeczny*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa 2002, t. 3, s. 84.

¹⁶ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, dz. cyt., s. 113.

Z teorii

postaw, nawyków, zachowań oraz zauważonych sposobów budowania przez dziecko wzajemnych relacji z innymi, łącznie z zauważonymi trudnościami w tym zakresie. Rolą przedszkola będzie też uświadomienie prawideł rozwojowych dziecka, u którego często w tym okresie te interakcje będą zmienne. Przykładem może tu być nierozumienie przez rodziców sytuacji, w której dziecko w domu ujawnia negatywne postawy wobec rodzeństwa, co nie ma miejsca w przedszkolu, a nawet jest tam chwalone za pomoc innym.

Współpraca przedszkola z rodzicami powinna opierać się na modelu partnerstwa opartego na precyzyjnie określonych zobowiązaniach i wymaganiach, wzajemnej pomocy. Działania te muszą być spójne i mieć na uwadze przede wszystkim dobro dziecka. Ważne jest zatem, aby każdy element wychowania rodzinnego znalazł odbicie w wychowaniu przedszkolnym i razem zmierzały do osiągnięcia celu, jakim jest przygotowanie dziecka do życia społecznego.

Bibliografia

Art. 48 i 71 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997, Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

Bóg w przedszkolu i szkole. Zarys katechezy przedszkolnej i wczesnoszkolnej, red. Z. Marek SJ, Wydawnictwo WAM, Kraków 2002.

Głoskin W., *Uwarunkowania psychicznego rozwoju dziecka*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1988.

Hurlock E.B., *Rozwój dziecka*, PWN, Warszawa 1985.

Jacher W., *Czym jest socjalizacja w rodzinie*, „Problemy Rodziny”, XL (2000)1, s. 37-43.

Kielar-Turska M., *Średnie dzieciństwo. Wiek przedszkolny*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, PWN, Warszawa 2007, t. 2, s. 83-121.

Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Instytut Wydawniczy ERICA, Warszawa 2011.

Kowalczyk D., *Rola rodziny w procesie kształtowania wzorów osobowych dziecka*, „Kultura i Edukacja” (1996)2, s. 73-77.

Kowalik-Olubińska M., *Zabawa jako środek wspomaganie emocjonalno-społecznego rozwoju dzieci w przedszkolu*, „Wychowanie na co Dzień” (2003)12, s.14-16.

Kowalik S., *Rozwój społeczny*, [w:] *Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, PWN, Warszawa 2002, t. 3, s. 71-100.

Przetacznikowa M., *Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży*, PZWSz, Warszawa 1973.

Szychowska M., *Środowisko rodzinne a szanse rozwoju społeczno-edukacyjnego dziecka*, „Wychowanie na co Dzień” (2001)10-11, s. 14-16.

B. Surma, *Główne cechy rozwojowe dzieci w wieku przedszkolnym*, [w:] J. Karbowniczek, M. Kwaśniewska, B. Surma, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką*, Akademia Ignatianum, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011, s. 147-158.

Waloszek D., *Wychowanie przedszkolne*, [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2007, t. 7, s. 425-438.

Streszczenie:

Rozwój społeczny wynika z samej natury społecznej człowieka, która warunkuje jego przynależność do grupy środowiskowej lub grupy społecznej. Dokonuje się przede wszystkim w życiu rodzinnym, a później modyfikuje się i rozwija w kolejnych grupach społecznych, z których pierwsze jest przedszkole. Rodzina kształtuje umiejętności kontaktów społecznych w sposób naturalny poprzez częste i bezpośrednie kontakty i interakcje pomiędzy rodzicami, rodzeństwem i pozostałymi domownikami. Przedszkole natomiast poszerza świat społeczny dziecka. Daje mu możliwość pełnienia nowych ról społecznych i zawierania nowych znajomości i przyjaźni. Uczy też przestrzegania zasad współżycia w grupie. Służą temu odpowiednio dobrane gry i zabawy.

Słowa kluczowe: rozwój społeczny, kontakty społeczne, rodzina, przedszkole.

Summary:

Social development results from social nature of human being which determines man's position in a social group or specific social community. The primary social involvement is made especially in family life and then, it is modified and developed in consecutive social groups with nursery school being ranked in the first place among them. Family develops skills of social contacts in a natural way, mainly, due to frequent and personal interactions between parents, siblings and rest of household members. However, a nursery school broadens social world of child. It allows a child to function as a new person in society and it is an opportunity to make new acquaintances and friendships. Through carefully selected games, a child is taught how to obey the rules existing in the group.

Keywords: social development, social contacts, family, nursery school.

